

OKTATÓI ANYAGOK A VIDEÓHOZ -

FELDOLGOZÁSI LEHETŐSÉGEK

Az alábbi feladatok 4-5 órás tematikus egységet alkothatnak, de alkalmazhatók műelemzési készségfejlesztő gyakorlatokként is – kiváltképp az érettségi vizsga előtt. A gyakorlatokat minden esetben kis terjedelmű szövegekre terveztük, hogy az elsődleges szövegbefogadást követően rövid idő alatt feldolgozhatók legyenek.

Feladatok

1.	<p>Nézzük meg a videón 0:42-től Varró Dániel <i>Mese a tanárnéniről ....</i> című alkotását!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eddigi tanórai tapasztalataid alapján valóban ilyen a verselemzés? - Hogyan „elemeztetek” verset az általános iskolában? Voltak-e megadott, állandó szempontok, vagy kreatív értelmezésre ösztönzött a tanár? - Milyen élményeid vannak a versek feldolgozásával kapcsolatban? (Élvezetes volt? Nehézséget okozott? Miért?) - Milyen üzenete van a „szanaszójjel” szónak? Te is így érzed, amikor versekről kezdünk el beszélgetni? - Eljuthatunk-e az elbeszélő által bemutatott módon a vers lényegéhez? <p><i>A 9. évfolyamra a tanulók általában több helyről érkeztek, eltérő indíttatással és tapasztalatokkal. A tanulókkal először találkozó tanárnak irányított beszélgetéssel célszerű felmérni a tanulók irodalomhoz és irodalom-értelmezéshez való viszonyát, hiszen esetleges negatív viszonyulásokat csak így lehet pozitívvá fordítani, jó élményeiket megerősíteni.</i></p>
2.	<p>Legyünk mi Varró Dániel tanító nénije. Vegyünk egy verset: „kitépkedjük” a rímeket (felírjuk a rímképletet), a jelzőket, szétválasztjuk a magánhangzóit-mássalhangzóit, statisztikát készítünk a szófajokból, megnevezzük (de nem értelmezzük) a költői eszközeit. Vajon megtudunk-e bármi lényegest az alkotásról?</p> <p><i>Kosztolányi: Nyár (Negyven pillanatkép)</i></p> <p><i>Mondd, láttad-e a pusztát nyári délben, mikor kövéren sárgállik nyugalma és sárga minden, mily hideg-fehéren villan ezüst-szikrát a sárga szalma?</i></p>
3.	<p>A Varró-mesében a majdnem funkciótlan, meddő elemzésre látunk ironikusan eltúlzott példát. De hogyan vezethet el minket az elemzés a vers lényegéhez? Mi a viszony az <u>elemzés</u> és az <u>értelmezés</u> között? Az alábbi feladatok segítségével közelebb jutunk a válaszhoz.</p>
3.1.	<p><i>Weöres Sándor: Szán fut el ablakod alatt (formális-strukturális elemzés)</i></p> <p><i>Éj-mélyből fölzengő - csing-ling-ling - száncsengő. Száncsengő -csing-ling-ling - tél öblén halkan ring.</i></p>

*Földobban két nagy ló
- kop-kop-kop - nyolc patkó.
Nyolc patkó - kop-kop-kop -
csönd-zsákból hangot lop.*

*Szétmálló hangerdő
- csing-ling-ling - száncsengő.
Száncsengő -csing-ling-ling -
tél öblén távol ring.*

- Alakítsd át képpé a szöveget! (Számítógéppel még látványosabb). Színezd ki igei-igenévi szerkezeteket, a névszói szerkezeteknek válassz egy másik színt, a hangutánzó szavaknak egy harmadikat. Figyeld meg a struktúrát, az ismétlődéseket, szabályosságokat! Hogyan függ össze a szöveg jelentésével a kapott kép?

(A megoldás nagyjából így néz ki:)

- Gyűjtsd ki versszakonként a magas és mély magánhangzókat, figyeld meg ezek arányát! (A magánhangzók-mássalhangzók elhelyezkedéséről szintén tanulságos számítógépes ábra készíthető. Akár úgy is, hogy mindegyiket külön színnel jelöljük: a magas magánhangzóknek hideg, a mély magánhangzóknek meleg színeket választunk.)

(A megoldás nagyjából így néz ki:)

Hogyan kapcsolódik ez a „statisztika” a komplex jelentéshez?

- Figyeld meg a közel-távol, illetve a halk-hangos jelentéskörébe tartozó nyelvi jelek elhelyezkedését! Hogyan alakítják az alkotás szerkezetét?
- Vizsgáld meg a verselést az időmérték szerint! (Ebben a tekintetben a költemény szinte egyedülálló a magyar költészetben). Hogyan függ össze a „csupa spondeus” a vers által keltett hangulattal és a fogalmi jelentéssel?

3.2.

Weöres Sándor: Kétféle óhaj (Jelentésközpontú értelmezés)

*„Gyere velem repülni” - szól a darázs a virágnak
„Tapadj az ágra mellém” - szól a virág a darázsnak.*

- Mit gondolsz, van-e értelme az előző (Száncsengő) versnél alkalmazott vizsgálati szempontokat alkalmazni ennél az alkotásnál is? Miért?
- Értelmezd a verset!

(várható válaszok: a férfi-nő ellentét - kapcsolódva a biológiai szimbólumhoz, a darázs-beporzás képzetéhez; állandóság/stabilitás és a változás/változatosság utáni vágy – akár egy személyi belső igényeként).

	<ul style="list-style-type: none"> - Vizsgáld meg a költemény képeit! Milyen motiváció (hasonlóság) alapján keletkeztek ezek a képek? (<i>virág, repülés, ág</i>) - Mi az oka, hogy a legalapvetőbb lelki, szellemi jelenségek univerzális szimbólumai a természet elemeiből származnak? (pl. <i>madár-repülés-lélek, tűz-szenvedély, nap-nappal-értelem, fa-élet</i> stb.) - Gyűjts össze minél több ilyen univerzális szimbólumot! (Várható válaszok: <i>évszakok, vihar, eső, virág, madár, felhő, hideg-meleg, fény-sötétség, csillag</i>).
4.	<p>Hallgassunk meg néhány internetes véleményt arról, hogy miért kell verset elemezni (a videó 22:15 percétől).</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Kommenteld a kommenteket!” – Mi a véleményed ezekről az álláspontról? - Mivel egészítenéd ki, hogyan fogalmaznád meg a véleményedet névtelen hozzászólóként egy kommentfolyamban? (Nyugodtan légy provokatív!) <p><i>A tanulók számára felszabadító lehet, ha szándékoltan nem az „elvárt, klasszikus” véleményt fogalmazhatják meg, hanem esetleges ellenérzéseiket is. A feladat megoldható online formában is, ha az osztálynak van saját chat-szobája vagy csoportja. A magyartanárnak pedig célszerű beszállni a kommentfolyamba, lehetőleg megőrizve a komment-műfaj keresetlenségét, impulzivitását, őszinteségét, humorát.</i></p>
5.	<p>A műsorban elhangzik, hogy a kortárs szerzőktől akár meg is kérdezhajjuk: „mire gondolt, amikor írta?”.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Te melyik (már nem élő) költőt kérdeznéd meg valamelyik alkotásáról (annak melyik részéről, soráról), hogy „mire gondolt”, azaz mi volt az akkori költői szándéka? <p><i>Mivel ezen a kérdésen érdemes hosszabban gondolkozni, inkább házi feladatnak ajánlott.</i></p>
6.	<p>KÖLTŐI SZÁNDÉK KONTRA BEFOGADÓI ÉRTELMEZÉSEK</p> <p>A beszélgetés egyik legizgalmasabb része, amikor az irodalomkritikus kijelenti (igazodva a modern irodalomoktatási szemlélethez), hogy nem az a fontos, hogy mire gondolt a költő. A Varró Dániel vitába száll: szerinte igenis fontos a költői szándék (a videón 28:25 – 33:20).</p> <p><i>Melyik álláspontot fogadjuk el? A kérdés megvitatásához jól kapcsolhatók az alábbi feladatok.</i></p>
6.1.	<p>Értelmezzük az alábbi epigrammát!</p> <p style="text-align: center;">Szokott és szokatlan</p> <p style="text-align: center;"><i>Berki szokottat imád. Nekem az kecses, ami szokatlan; S kényesb vagy makacsúlt ízletem újnak örül. Amit Berki szeret, megavúlttá válhat; az újért Hamvamat a maradék áldani fogja, tudom.</i></p>

	<p>A költeményt előbb szerző nélkül adjuk a diákoknak. E Kazinczy-epigramma pont a lényegét rejtje el: nevezetesen, hogy végig a nyelvről, nyelvhasználatról beszél (ezt természetesen csak az elhangzott tanulói értelmezési kísérletek után áruljuk el a diákoknak).</p> <p>A példa jól illusztrálja, hogy a kontextus (Tövisek és Virágok-kötet, nyelvújítási harc) mennyire meghatározó lehet egy költemény értelmezésében. De arra is rámutathatunk, hogy e körülmény ismerete nélkül is érvényes és koherens értelmezés hozható létre.</p>
6.2.	<p>Bizonyos versek szándékoltan rejtvény-szerűek (enigmák). Fejtsük meg József Attila „feladványát”: mit jelenthetnek, hogyan értelmezhetők az egyes motívumok, hogyan alkot összefüggő egészet a költemény?</p> <p><i>Huszonhárom király sétál, jáspiskorona fejükben, sárga dinnyét edegélnek, új hold süt a balkezükben.</i></p> <p><i>Huszonhárom kölyök császkál, csámpás sityak a fejükben, görögdinnyét szürcsölöznek, új nap lángol jobbkezükben. (Medáliák/11)</i></p> <p>Amikor az első körös értelmezések véget értek, vagy nehezen indulnak, segítségként megadható az alábbi képlet:</p> <p>23 + 23 = 1</p> <p>Ha továbbra sem hangzik el, megadható a kulcs, nevezetesen, hogy József Attila 23 éves korában írta a költeményt.</p> <p>- Hogyan változtatja meg az értelmezés irányát ez az információ?</p>
6.3	<p>Klasszikus példa a közelmúltból</p> <p>Sok esetben soha nem deríthetjük ki az alkotás közvetlen motivációját, ennek ellenére mindig létrejön egy nagyjából konszenzusos értelmezés.</p> <p>Ritka eset, hogy tudomást szerzünk az eredeti szerzői indíttatásról (a szerzők rendszerint nem elemzik saját verseiket).</p> <p>A mai középiskolás korosztály számára már nem feltétlenül ismert Kiss Tibor „Most múlik pontosan” című szerzeményének története.</p> <p>A szöveg közös értelmezése után felfedhető a szerző vallomása a keletkezés körülményeiről. A dal története jó példa arra, amikor a befogadói értelmezés „érvényesebb” jelentést ad a szövegnek, mint ami eredetileg a szerző szándékában állt.</p>
6.4.	<p>VITA: „GONDOLTA A FENE!”</p> <p>A tanulókkal együtt megfogalmazunk két tételmondatot. Pl.:</p>

	<p>Tételmondat 1.: Egyáltalán nem fontos, mit gondolt a költő, csak az a fontos, mit gondolunk mi, befogadók a műről. VAGY: A szerző olvasata egyenrangú más olvasatokkal.</p> <p>Tételmondat 2.: Igenis fontos a szerzői szándék. Az a mű valódi/eredeti jelentése, amit a költő gondolt.</p> <p><i>I. változat: A tanulók 4-6 fős csoportokban dolgoznak.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Párokra osztjuk a csoportokat. A párok véletlenszerűen megkapják az egyik vagy a másik tételmondatot, s a feladatuk, hogy minél több érvet találjanak a kapott állítás alátámasztására. (Lehet időre is: 5 perc alatt érveket találni; VAGY: legalább 3-5 érvet) 2. a) Az azonos álláspontot képviselők minden csoportból összeülnek (azaz két szupercsoportot alkotnak), s megbeszélik az érveiket. Minden páros megerősödve megy vissza a saját csoportjába. 2. A párok a csoporton belül ismertetik egymással az álláspontjukat és a (főbb) érveiket. 3. Miután mindkét páros ismertette az álláspontját, kezdődhet a vita: felváltva reagálhatnak a másik pár érveire, ellenérveket fogalmazhatnak meg. 4. A csoporton belül összeállítanak egy „záródokumentumot” a vitáról: rögzítik az álláspontokat, kiválasztanak egy-egy erősnek gondolt érvet a két oldalról, s egy-egy ellenérvet. 5. A csoportok szóvivői ismertetik az egész osztállyal a tanulságokat. 6. Megkérdezzük a gyerekektől, hogy melyik állítás mellett állnak valójában. Ki érvelt a saját véleményével szemben? Mit gondolnak erről a feladatról? Van-e, akinek változott a véleménye a vita során?
	<p><i>II. változat: Sarkok</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mindenki a saját véleménye alapján választja ki a tételmondatot. Egyénileg rögzítik az érveiket, majd az egy véleményen lévők elfoglalják a terem egyik sarkát. 2. A sarkokba rendeződött tanulók megbeszélik az érveiket, s kialakítanak egy közös érvrendszert. Szóvivőt választanak. 3. A csapatok szóvivője elmondja a vitaindítót. 4. A csapatok többi tagja is megszólalhat. Kiegészítheti további érvekkel a vitaindítót, vagy ellenérvet fogalmazhat meg a másik csapat állításaival szemben. (A tanár segítő kérdéseket tehet fel, de nem foglal állást.) A csoportok felváltva kapnak szót. 5. A vita egy-egy pontján megállunk. Akinek megváltozott a véleménye, átmehet a másik sarokba, feltéve, ha megindokolja, mi győzte meg. 6. A vita lezárulta után a résztvevők rögzítik a reflexióikat, néhány tanuló el is mondhatja az osztály előtt. <p>Mindkét változat (vagy ezek kombinációja) után érdemes a legfőbb érveket rögzíteni. Erre a legalkalmasabb grafikus szervező az ún. T-táblázat:</p>

	Nem fontos a szerző gondolata / A szerző olvasata egyenrangú bármely másik olvasattal	A szerzői szándék meghatározó a mű értelmezésében
7.	<p>MEDDIG TERJEDHET AZ ÉRTELMEZÉS SZABADSÁGA?</p> <p><i>A beszélgetés során a szakértő az értelmezés szintjeit a hagyma héjához hasonlítja: (31:35) az interpretációk egymásra rakódnak, és egyszerre lehet érvényes többféle értelmezés is. De hol van a határa az érvényes interpretációnak és a hibás értelmezésnek („belemagyarzásnak”)?</i></p> <p>A magyar irodalom egyik legtalányosabb verséhez adunk lehetséges megfejtéseket. Vitassátok meg, hogy melyikeket fogadjátok el, és melyek azok, amelyek tévútra visznek (nem magyarázható az összefüggés a képek és jelentések között a vers egészét illetően). A válaszokat indokoljátok meg.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ady Endre: A fekete zongora</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Bolond hangszer: sír, nyerit és búg. Fusson, akinek nincs bora, Ez a fekete zongora. Vak mestere tépi, cibálja, Ez az Élet melódiája. Ez a fekete zongora.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Fejem zúgása, szemem könnye, Tornázó vágyaim tora, Ez mind, mind: ez a zongora. Boros, bolond szivemnek vére Kiömlik az ő ütemére. Ez a fekete zongora.</i></p> <p>A) A fekete zongora sírása, nyerítése a világháború zajára utal. A vak mester pedig a vaksors/balsors, a tragikus történelmi események irányítója.</p> <p>B) A vak mester a lírai énnel azonos, a zongorázás az alkotói munka (versírás) képe.</p> <p>C) A vak mester az élet, a lírai alany pedig a fekete zongora.</p> <p>D) A költemény tipikus „alkohol-vers”, kulcsát a második sorban találjuk meg. Az alkohol okozta mámor, módosult tudatállapot jelenik meg a második versszakban, és az Adytól megszokott halál képével fejeződik be.</p> <p>E) A fekete zongora a sors, amelynek hangjára valamennyien eltáncoljuk az életünket.</p> <p>F) A vak mester az Isten, aki „tépi, cibálja” a világot, s vele Adyt – mintha egy zongorán játszaná el a költő sorsát.</p> <p>- Ehhez a vershez kivételesen a szerzőtől is kapunk egy értelmezést: „...a szegény mindnyájunkkal rendelkező Sors is kiheveri, ha én egy hangulatban titokzatos, fekete zongorának éreztem és hallottam, melynek hangjára</p>	

táncoljuk el és ki valamennyien ezt a mi bús, szegény, végzetes életünket”¹.

Vessük össze Ady interpretációját a magunkéval!

- Elsődlegesnek kell-e elfogadnunk Ady saját értelmezését?

---

¹ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/AdyProza-ady-prozaja-1/10-kotet-6E97/cikkek-tanulmanyok-1910-január1912-december-6E98/3-poeta-es-publikum-6EC9/>